

Şairler Neden Resim Yapar?

Ozan Öztepe

‘Şairler Neden Resim Yapar?’ sorusu; küratörlüğü Necmi Sönmez tarafından gerçekleştirilen, Mart 2022 – Haziran 2022 tarihleri arasında İBB Saraçhane Sergi Salonu’nda düzenlenen aynı isimli serginin çıkış noktasını oluşturuyor. 19.yy sonlarından günümüze dek 1 asırdan fazla zaman diliminde ortaya konulmuş verimden örnekler sunan serginin şair özneleri; Tevfik Fikret, Arif Dino, Nâzım Hikmet Ran, Orhan Veli Kanık, Oktay Rifat, İlhan Berk, Metin Eloğlu, Cemal Süreya, Metin Altıok, Oruç Aruoba, Lale Müldür, Zafer Şenocak, Turgay Kantürk, Sami Baydar, Achim Wagner, Anita Sezgener, Hicran Aslan ve Sevinç Çalhanoglu. Sergi kapsamında eserleri sergilenen şairlerin ortak paydalarını, yazı ve çizgi arasında konumlandıkları ‘ara’ alan ve bu alanı değerlendirme halleri betimliyor. Resim ve desenleri sergilenen şairlerin çalışmalarının ‘ara’da konumlanma durumları aynı zamanda imgenin farklı fazlarını ve dönüşümlerini açığa çıkarıyor. ‘Şairler Neden Resim Yapar?’ sergisi, herhangi bir karma resim sergisi olmasının ötesinde, şairler ve ressamlar arasında bir mukayeseye girmeksizin, imgesel iletişime farklı bakış açıları sunuyor. Temel araçları dil ve kelime olan şairlerin çizgi aracılığıyla gerçekleştirdikleri ürünlerin bir arada yorumlanma imkânı sağlanmakla beraber, şiirin ve resmin disiplinlerarası bağlamda örtüşen izlekleri ortaya konuluyor. Necmi Sönmez, serginin çatısını kurarken, modernleşme sürecini yaşayan Türk resim ve şiirini tarihsel bağlamda birbirlerinden ayırıyor. Sönmez; 1945’e dek şairin *etken*, ressamın ise *edilgen* duruşa sahip olduğuna dair görüşünü, çoğu frankofon olan şairlerin Batı dünyasında ortaya çıkan ve gelişim gösteren düşünce akımlarını Fransa’da ilk yayımlandıkları yıllardan itibaren yakinen takip etmeleriyle ilişkilendiriyor.

'Şairler Neden Resim Yapar?' sergisi (Foto: O.Ö.)

Sergide çalışmaları sunulan şairlerin poetikaları irdelendiğinde, modern Türk şiirinin avangard özneleri beliriyor. Sergi kapsamında bir araya gelen 18 şairin poetik verimleri birbirinin ardılı dört farklı dönem-i işaret ediyor; 1920 ve 1930'lu yıllarda Fransız ve Rus avangard şiirinin Türkçedeki ilk örneklerini veren Arif Dino, Nazım Hikmet gibi ilk modernler, 1940'lı yılların I. Yeni şairleri, 1950'li yıllar ve sonrasında II. Yeni şairleri ve son olarak da bireysel poetikalarını sürdüren yakın dönem şairler. Sergide sunulan yüzlerce eserde ortak bir dil birliğinden ziyade şair öznelerin imgesel dönüşüme dair tercih ettikleri farklı yöntemler öne çıkıyor.

ŞAİRLER NEDEN ŞİİR YAZAR?

Gerek şiirin, gerekse resmin sıfır noktasına doğru inildiğinde iletilmek istenen duygu ve düşünceye dair temsil arayüzü belirginleşmeye başlar. Resim; çizgiye ve boyaya özgü bir temsil hali olarak ele alındığında 'Şairler neden resim yapar?' sorusuna koşturarak 'Şairler neden şiir yazar?' sorusu aklı gelir¹. Şair; her şeyden evvel, sahip olduğu duygu ve düşünceyi dil aracılığıyla bireylere ve topluma iletmek için şiire başvurur. Bir iletişim aracı olarak ele alındığında şiir yazınsal bir temsil arayüzü ko-

numundadır. Şiir aracılığıyla şair nesnelere ve öznelere dile gelme imkânı tanır. Yaşanılan döneme ya da geçmişe dair özneler, nesneler, hayali ya da gerçek mekânlar şiir aracılığıyla yazınsal dünyada var olma şansına sahip olur. Şiir aracılığıyla nesneler, reel dünyada sahip olmadıkları anlam olasılıklarıyla donanabilir. Böylece şiir nesneye, özneye ve mekâna dair olası temsil arayüzleri sunar. Dil aracılığıyla zihinsel bir eylem olarak ortaya çıkan şiir, şairin niyetini ve ideolojisini yazınsal dünyaya aktarır. Her bir okuma anında sayfa düzleminden anlam dünyasına evrilen şiir zamansal niteliğe sahiptir. Belirli bir süre içerisinde, okurun sahip olduğu deneyime bağlı olarak var olur ve her bir okuma aracılığıyla faz değiştirir. Kendi semantik ve sentaktik yapısına sahip olan, sözcükler kümesi durumundaki şiir, yazınsal dünyaya ait olup mekânda yer kaplamaz. Tarih öncesi dönemlerden bu yana dilden dile, bellekten belleğe aktarılan şiir, kağıt düzleminde yazıya dönüştürüldüğü andan itibaren bulunduğu sayfa düzleminin bir parçası haline gelerek plastik nitelik kazanır. Söz öbeği olarak ele alındığında şiirin sahip olduğu zamansallık özelliği, resimde mekânsallık şeklinde bağlam değiştirir. Tuval ya da kağıt düzleminde sunulan biçim ve renk, mekânda bulunan özne tarafından eşzamanlı olarak yorumlanır. Resmin şiirden temel farkı, anlık algılanabilme potansiyeli olarak kabul edilebilir. Şiirin yazı aracılığıyla kağıda aktarılarak görünür kılınması, resim ile ilişkilendirilmesine aracı olur. Yazınsal dünyaya ait şiir ard zamanlı nitelikteyken varolan dünyaya ait bir gerçeklik olarak resim eşzamanlı niteliktedir. 'Şairler neden resim yapar?' sorusuna olası yanıtlardan biri, şiirin ve resmin var oldukları farklı arayüzler özelinden aranabilir. Şair, sözcükleri kullanarak şiirde kurguladığı imgelem dünyasına resim aracılığıyla mekânsal bir alternatif sağlar. Şair, sahip olduğu duygu ve düşünceyi yazınsal dünya yerine çizgisel dünya aracılığıyla iletir. Kelimelere ek olarak çizgiyi ve boyayı kullanması, şair özneye imge dünyasında yeni bir enstrüman sağlar.

SERGIYE ZEYL

Sergi özelinde desen, eskiz, serigrafi, dijital baskı ve yağlıboya çalışmaları bir araya getirilen 18 şaire, Türk şiiri özelindeki verimleri itibarıyla farklı özneler eklenebilir. Bedri Rahmi Eyüboğlu, Ali Cengizkan, Âba

¹ Resim çalışmalarını uzun yıllardır Fransa'da sürdüren İsmail Yıldırım Avrupa dillerinde resim kelimesinin en olası karşılığının 'boya' olduğunu belirtir (Kişisel görüşme: 02.11.2014).

Müslim Çelik, Osman Serhat Erkekli akla ilk gelen isimler². Bu isimler arasında Bedri Rahmi imgesel iletişimde resim ve şiirin olanaklarını en fazla kurcalayan özne olarak öne çıkmaktadır. 1941 tarihli Yaradana Mektuplar'dan, 1974'de yayınladığı Dol Karabakır Dol isimli şiir kitabına dek Bedri Rahmi'nin şiirsel verimi, Paris'te André Lhote resim atölyesinde ivmelen-dirdiği resim çalışmaları ile tüm yaşamı boyunca koşut izlekte ilerler. Ali Cengizkan'ın 1987 tarihli Ankara Ankara Güzel Ankara ile 1994 tarihli Sürek Avında Dünya isimli şiir kitapları, yazının ve çizginin sayfa düzleminde birbirlerini nasıl bütünlendiğine dair örnekler sunar. Âba Müslim Çelik'in ise primitif desenleri, periferide kurduğu kendine özgü poetikası ile birbirini bütünler. Çelik; çizgisel temsili, özellikle yakın zamanda yayımlanmış olduğu Bursa Lirikleri (2009), Küçücek (2012), Paris'te Kavalla Son Prelüd (2014) ve Cemal'ım Türküsü (2015) isimli şiir kitaplarında imkân olarak değerlendirir.

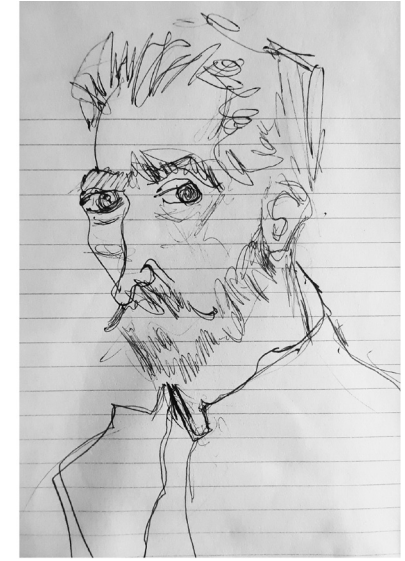
Cemal Süreya, 1985, Kağıt üzerine mürekkep, 12 cm X 15 cm (O.Ö. Koleksiyonu)

² Biraz daha genç kuşak şairlere inildiğinde Azad Ziya Eren, Kenan Yücel, Süreyya Aylin Antmen gibi isimler anılabilir.

Osman Serhat Erkekli ise resmin sağladığı imkânı edebiyat çalışmalarına başladığı ilk yıllarda bir potansiyel olarak kullanır ve imgesel iletişimin farklı yollarını kurcalar. Erkekli'nin şiire başladığı 70'li yıllara ait çok sayıda deseni ve kolaj çalışması bulunur. Sanatçı bir aileden gelmesi ve annesi Nebahat Erkekli'nin ressam olması; resmi bir dışavurum aracı olarak değerlendirmesinde belirleyici unsurlardır. Osman Serhat Erkekli'nin desenleri büyük oranda kağıt üzerine mürekkep tekniği aracılığıyla portre ve nü'lerden oluşur. 'Şairler neden resim yapar?' sorusuna Osman Serhat Erkekli, Cemal Süreya'ya ait bir yorum aracılığıyla yanıt verir: '*Şiir abartmadır, resim kabartma...*' Erkekli'nin, Cemal Süreya ile 70'li yılların sonunda gerçekleştirdiği bir sohbete dair bu yorum, ironik bir yaklaşım taşımakla birlikte şiirin zamansallığını, resmin mekânsallığını niteler. Şiir, edebi bir sanat olması özelinde kurgusal nitelik taşır. Şair, şiir aracılığıyla gerek gözlemlediği, gerekse olmasını arzuladığı dünyayı betimler. Cemal Süreya'nın ironik şekilde resmi bir kabartma olarak yorumlaması, resmin dünyaya ait fiziksel gerçekliğini vurgular. Yüzeyde var olma özelliği ile resim; bulunduğu mekânda eşzamanlı olarak alımlanır.

Osman Serhat Erkekli, "Portre", 1970, Kolaj, 14 cm X 19 cm (O.Ö. Koleksiyonu)

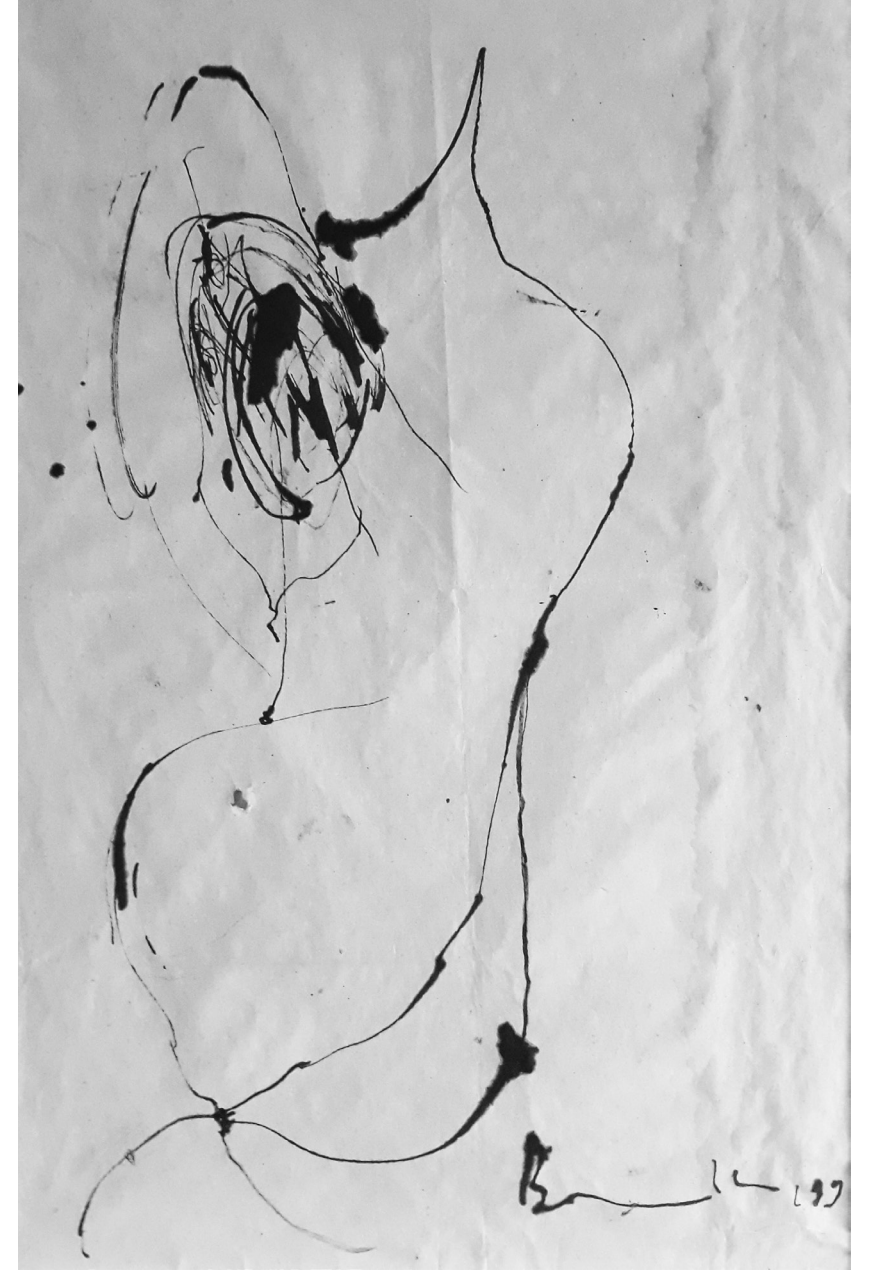

Osman Serhat Erkekli, "Vincent van Gogh", 1970, Kağıt üzerine mürekkep, 10 cm X 15 cm (O.Ö. Koleksiyonu)

³ Osman Serhat Erkekli ile kişisel görüşme (01.05.2022).

SÖZ ve ÇİZGİ

Resim ve şiir, farklı düzlemlerde var olan, birbirlerine alternatif temsil arayüzleri sunar. Her iki temsil halinin ortak paydası durumundaki imge; şiirde ardzamanlı olarak, resimde ise eşzamanlı olarak belirginleşir. Kimi zaman şiirdeki imge resimde, kimi zamansa resimdeki imge şiirde vücut bulabilir. Bu durum imgenin faz değiştirebilme potansiyelini vurgular. Şiir kelimelerle, resim ise çizgi ve boya ile anlam üretir. Şiirsel imge tuval ya da kağıt düzleminde bir bakıma plastikleşerek, varolan dünyanın parçası haline dönüşür. ‘Şairler Neden Resim Yapar?’ sergisi, ucu açık bir soruya mutlak bir cevap aramaktansa, 18 farklı şair öznenin olası cevaplarını bir araya getirmektedir. Sergi kapsamında izleyici ile buluşan her bir eser, yüzeyde, çizgi ve boya aracılığıyla belirginleşerek imgesel iletişime biricik örnekler sunmaktadır.

İlhan Berk, "Nü", 1999, Eski kağıdı üzerine çini mürekkebi, 37 cm X 39 cm (O.Ö. Koleksiyonu)